

ELŻBIETA MUCIEK

UMCS Lublin

Agnieszka Stasiewicz-Bieńkowska, *Kształtowanie tożsamości etnicznej dzieci imigrantów szwedzkich w USA według Augustana Book Concern (1889–1962)*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2011, s. 243.

W serii „Prac Amerykanistycznych Uniwersytetu Jagiellońskiego” ukazała się książka o szwedzkiej imigracji w Ameryce Północnej, tematyce rzadko obecnej na polskim rynku naukowym. Problematyka migracji ludności cieszy się w ostatnich latach ogromnie dużym zainteresowaniem badaczy, pomimo to nadal istnieją zagadnienia szczegółowe, niedostatecznie poznane, wiele kwestii pozostaje otwartych i dyskusyjnych. Autorka, politolog z Instytutu Amerykanistyki i Studiów Polonijnych UJ zainteresowała się mało znaną w polskiej literaturze naukowej, najbardziej wpływową i najliczniejszą organizacją etniczną „szwedzkiej Ameryki”, jaką był Ewangelicko-Luterański Synod Augustana, a w szczególności działaniami szwedzko-amerykańskiego wydawnictwa Augustana Book Concern (ABC).

Publikacja powstała przede wszystkim w oparciu o źródła pierwotne, do których autorka uzyskała dostęp, jak możemy wywnioskować z części wstępnej, dzięki pobytowi na licznych stypendiach, konsultacjach i kwerendach zagranicznych, a więc na stypendium Dagmar and Nils William Olsson Fellowship, które pozwoliło jej na pobyt w Augustana College w Rock Island, w Illinois, stypendium Instytutu Szwedzkiego na Uniwersytecie w Växjö, School of Humanities, gdzie opiekę roztoczył nad nią znany badacz prof. Lars Olsson, oraz stypendium badawczym w John-F.-Kennedy - Institut für Nordamerikastudien w Berlinie.

W ten sposób autorka dotarła do bardzo bogatej bazy źródłowej, wykorzystała obszernie publikacje ABC, zachowane dokumenty, publicystykę oraz literaturę przedmiotu. Posiłkowała się także wynikami badań wielu piszących o kwestiach etnicznych w ogóle, a w USA w szczególności.

Podstawowe znaczenie miały najważniejsze cztery dziecięce i młodzieżowe periodyki szwedzkojęzyczne wyd. Augustana, które zawierają najwięcej

treści istotnych z punktu widzenia procesu konstruowania tożsamości młodego pokolenia.

Zasadniczym celem publikacji jest przedstawienie procesu kształtowania tożsamości dzieci imigrantów szwedzkich w USA. Badane wydawnictwo odgrywało bardzo ważną rolę w realizacji polityki kształtowania i podtrzymywania tożsamości etnicznej młodego pokolenia szwedzkiej grupy etnicznej w USA. Autorka dokonała analizy publikacji wyd. ABC, które pozwoliły na ustalenie kształtu i wzorca tożsamości etnicznej młodego, szwedzko-amerykańskiego pokolenia, kreowanej przez liderów tej grupy etnicznej skupionej wokół społeczności Augustana. Praca pokazuje m. in., jakie elementy (wartości, postawy i wierzenia) składały się na badaną tożsamość, jakie idee i modele uznawano za istotne w procesie jej tworzenia, do jakiej tradycji się odwoływano i jakim poddawano ją przeobrażeniom. Przedstawiony został profil wydawniczy ABC, w tym jego priorytety w zakresie literatury i prasy dziecięcej oraz młodzieżowej, reakcje na przemiany kulturowe i językowe, zachodzące zarówno wśród młodych Szwedów w USA, jak i wśród młodzieży amerykańskiej. Profil ten odniesiony został do procesów zachodzących w zróżnicowanym etnicznie społeczeństwie amerykańskim w poszczególnych okresach historycznych. Hipotezy badawcze, które korespondują z celami umieszczonymi we wprowadzeniu zyskały rozstrzygnięcie w podsumowaniach poszczególnych rozdziałów.

Do najważniejszych ustaleń poczynionych przez autorkę należą: 1) etniczność młodego pokolenia szwedzkiego w USA nie była, jak w przypadku rodziców czy dziadków, kwestią oczywistą, opartą na wspomnieniach ze starej ojczyzny, ale wymuszała potrzebę skonstruowania nowej spójnej koncepcji tożsamościowej; 2) rolę „konstruktora” owej koncepcji w przypadku grupy szwedzkiej podjął przedstawiony w książce podmiot wydawniczy, którego działalność była częścią wypracowanej i ewoluującej strategii kultywowania i kształtowania tożsamości etnicznej łączącej skutecznie dwa elementy: słowo drukowane i religię (luteranizm); 3) ta strategia i jej instrumenty służyły stworzeniu nowej, zmitologizowanej, szwedzko-amerykańskiej tożsamości i historii. Działania ABC zmieniały się wraz z historią polityczną Stanów Zjednoczonych, Europy i świata, jak i pojawianiem się kolejnych, urodzonych i dorastających w Ameryce pokoleń oraz skutkowały m.in. ograniczaniem budowania negatywnych obrazów innych grup etnicznych i religijnych; 4) polityka wydawnicza ABC ewoluowała w kierunku profilu coraz bliższego innym wydawnictwom luteranickim, ale z czasem element szwedzkości był coraz słabiej widoczny.

Książka ma układ problemowy, podzielona jest na dwie części. Pierwsza liczy 109 stron i składa się z trzech rozdziałów. Rozpoczynają ją w rozdziale pierwszym rozważania teoretyczne, dotyczące metodologii badań etnicznych, do których później konsekwentnie autorka powraca i nawiązuje. Dalej, w rozdziale drugim,

następują uwagi prezentujące rozmaite koncepcje na temat szwedzko-amerykańskiej tożsamości oraz analiza rynku literatury i prasy szwedzko-amerykańskiej. Trzeci rozdział poświęcony jest już wyłącznie wydawnictwu ABC. Druga część, licząca około 105 stron, to drobiazgowa i bogata w szczegóły analiza materiałów publikowanych przez ABC. Tu autorka bardzo udanie zaprezentowała analizy najważniejszych komponentów strategii budowy tożsamości etnicznej młodego pokolenia Szwedów w Ameryce: religii, historii i jej bohaterów, przyrody, języka, problematyki „gender”. Zwracają uwagę szczególne egzemplifikacje oraz analizy zmian, jakie następowały w prezentowanych treściach.

Praca Agnieszki Stasiewicz-Bieńkowskiej analizuje problemy definicyjne, istotę problematyki etnicznej, wieloaspektową specyfikę badanych skupisk szwedzkich w USA, w tym fale imigracyjne, strukturę organizacyjną ruchu szwedzkiego, eksponując przy tym Synod Augustana, rynek prasowy tej grupy etnicznej, specyfikę szwedzkiej Ameryki. Odnosi się do licznych uwarunkowań funkcjonowania badanej grupy, dogłębnie charakteryzuje Augustana Book Concern jako lidera rynku prasy i literatury dla młodzieży szwedzko-amerykańskiej. Na tej bazie poddaje szczegółowej, czasem nawet zbyt drobiazgowej, analizie podstawowe komponenty polityki koncernu, a faktycznie rzecz biorąc, strategii kształtowania tożsamości etnicznej dzieci imigrantów szwedzkich. Te szczegółowe zagadnienia konfrontuje z formami aktywności badanych społeczności, osiągane rezultaty z istniejącymi możliwościami, nie unikając oceny skuteczności przedsięwzięć prowadzonych przez ABC.

Temat ujęty w książce jest interesujący z kilku powodów. Literatura na temat dzieci i dzieciństwa imigrantów w krajach imigracji jest niezwykle uboga (nie tylko w Polsce czy w Szwecji, lecz także na całym świecie). Pokolenie to (nazywane często „pokoleniem półtora”) posiadało wszak doświadczenia odmienne od doświadczeń rodziców. W omawianym przypadku zawieszono było pomiędzy światem szwedzkich imigrantów *tout court* i światem amerykańskim, ku temu drugiemu zresztą aspirując, co mogło wywoływać rozmaite problemy, a nawet konflikty. Rodzice i starsze pokolenie starało się na tę sytuację reagować. Autorka prześledziła, w jaki sposób dorośli starali się kształtować tożsamość swoich dzieci. Przekonująco postarała się odpowiedzieć na pytanie o kształt i charakter wzorca tożsamości etnicznej młodego, szwedzko-amerykańskiego pokolenia konstruowanego przez liderów szwedzko-amerykańskiej społeczności, dokonując w tym celu drobiazgowej analizy adresowanych do dzieci i młodzieży czasopism oraz książek, głównie wydawanych przez koncern ABC, finansowany przez protestancki Synod Augustana.

Wartość publikacji polega na sposobie potraktowania badanych zagadnień oraz poczynionych w tym kontekście ustaleń. Punktem wyjścia rozważań autorki było założenie, że społeczność szwedzka w USA wypracowała, realizowała

i modyfikowała przez wiele dziesięcioleci strategię oddziaływania na tożsamość etniczną swojego najmłodszego pokolenia. Trzeba tu dodać, że tylko w latach 1850–1930 do USA wyemigrowało około 1,3 miliona Szwedów, co stanowiło wówczas 20% szwedzkiego społeczeństwa. Dochodzi tu jeszcze założenie, że wśród różnych działań w ramach powyższej strategii dominującą pozycję posiadała koncepcja reprezentowana przez Synod Augustana, nie tylko największą, ale i najbardziej wpływową instytucję szwedzko-amerykańską. Autorce udało się ustalić, że priorytet w działaniu tego podmiotu stanowiło dostarczanie dzieciom i młodzieży odpowiedniej lektury, a oferta wydawnicza adresowana do tej grupy była, jak to podkreśla, komponowana ze szczególną starannością. Jej ustalenia pozwalają przyjąć, że przez długie lata, szczególnie do zakończenia I wojny światowej, oferta ABC stanowiła doskonały nośnik tych elementów, które zostały uznane za kluczowe w definiowaniu natury i granic etnicznej społeczności, warte podtrzymania i przekazywania.

Niewątpliwie opisywana praca nie tylko wypełnia lukę w badaniach nad szwedzką grupą etniczną w USA, ale także wpisuje się w główny nurt studiów nad istotą etniczności. Przeprowadzone analizy składników i procesów związanych z tożsamością etniczną młodego pokolenia określonej w tytule społeczności na pewno ułatwią analizę podobnych aspektów w przypadku innych grup i państw. Mogą też pozwolić na wyartykułowanie dylematów i form działania grup etnicznych, w tym roli działalności wydawniczej, prasy i literatury. Choć praca pokazuje przypadek szwedzki, poszerza wiedzę na temat procesów asymilacyjnych grup etnicznych w ogóle. Zawarte tu rozważania wpisują się w nurt dyskusji na temat ewolucji i formowania tożsamości w perspektywie długiego trwania, co jest nie tylko ciekawe, ale i ważne poznawczo, zwłaszcza dla państw o licznych skupiskach rodaków za granicą.

Emigracja Szwedów do Ameryki należy do lepiej zbadanych migracji, w czym ma udział Agnieszka Stasiewicz-Bieńkowska.